

Alejas un koku rindas

Foto © Andris Sorbis

Alejas ir būtiska Latvijas kultūrainavas sastāvdaļa ar estētisku, kultūrvēsturisku, zinātnisku un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas nozīmi un vērtību, pat neraugoties uz šīs mērauklas subjektivitāti, jo alejas vispirmām kārtām ir stādītas kā objekti ar vizuāli estētisku nozīmi. Visas pārējās aleju vērtības ir pakārtotas, piemēram, koku sugas izvēle, vai arī tās radušās vēlāk saimnieciskā darbībā un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas nolūkā. Alejas aizsardzība nav uztverama kā konkrētu pašlaik augošu koku saglabāšana par katru cenu, bet gan alejas kā ainavas elementa saglabāšana, atsevišķos gadījumos pilnīgi rekonstruējot aleju vai daļēji izcērtot un iestādot to no jauna. Izņēmums ir zinātniski un no bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas viedokļa nozīmīgās alejas.

Alejas un koku rindas

Izmantojamās metodes raksturojums

Aleju apzināšanai izmanto apsekojuma metodi. Lai saglabātu aleju bioloģisko, ainavisko un estētisko vērtību, ir nepieciešams noteikt pašreizējo koku stāvokli, to apkopšanas pasākumus un nepieciešamo aizsardzību. Ja aleju koku rindās ir kāds dižkoks, tad vajadzētu izmantot dižkoku noteikšanas metodiku.

Novērojuma vietas (parauglaukuma) izvēle dabā

Vietas izvēle lielā mērā saistīta ar to cilvēku dzīvesvietu, kas tos apsekos. Novērojumi var aptvert gan pilsētu un mazpilsētu, gan pagastu teritorijas.

Novērojumu veikšanas princips

Aleju uzmērot, atskaite jāsāk no kāda noteikta orientiera, piemēram, no ceļu krustojuma, ēkas, upītes vai grāvja caurtekas. Vispirms jāuzzīmē alejas shēma, jāsaskaita koki, no katras sugas jānorāda lielāko koku apkārtmēri. Attālums starp kokiem mērāms no stumbra centra, nevis no koka līdz kokam.

Darba drošība

Apsekojumu laikā jāatceras par ceļu satiksmes drošību.

Nedrīkstētu veikt uzmērīšanu brāzmaina vēja, vētras un negaisa laikā.

Novērojuma protokola aizpildīšanas metodika

Apsekotā koka raksturojumam jāaizpilda šim nolūkam paredzētās ailes novērojuma protokolā.

Novērojumu veikšana

Novērojumi tiek veikti atbilstoši novērojumu metodes aprakstam. Citu īpašu prasību novērojumu veikšanai nav.

Sastādījis Ansis Opmanis.

Novērojuma mērķi

1. Iegūt ziņas par ZBR teritorijā esošajām alejām un koku rindām (tostarp arī iznīcinātajām).
2. Noskaidrot aizsardzībā esošo aleju pašreizējo stāvokli.
3. Iegūtās ziņas izmantot aleju un koku rindu aizsardzības un atjaunošanas pasākumu plānošanai, aleju datu bāzes izveidei.

Nepieciešamā kvalifikācija

Jāpazīst koku sugas, jāprot rīkoties ar mērinstrumentiem un jāprot lasīt topogrāfiskās kartes.

Nepieciešamais inventārs

- novērojuma protokols;
- paliktnis pierakstu veikšanai;
- rakstāmpiederumi;
- apsekojamās teritorijas karte (vēlams 1:10000 topogrāfiskās kartes);
- kompass;
- mērlente - 10 m gara koku mērīšanai un 50 m gara alejas uzmērīšanai (alejas uzmērīšanu krietni atvieglotu arī lāzertālmērs);
- fotoaparāts (vēlams digitālais).
- vēlams GPS uztvērējs.

PAPILDU ZIŅAS

Latvijas lauku aleju stādījumos dominē vietējo sugu koki. Daudz retāki ir citzemju kokaugu viendabīgi vai jaukti stādījumi. Tādēļ, izvērtējot alejas, tās ir jāuzskata par papildu vērtību, atskaitot gadījumus, kad alejās stādītie koki ir uzskatāmi par invazīvām citzemju sugām.

Alejās un citos cilvēka ierīkotos dendroloģiskajos stādījumos koki līdz šim ir bijuši relatīvi pasargāti no nociršanas, tādēļ daudzviet spējuši sasniegt ievērojamu vecumu un izmērus un ir uzskatāms piemērs attiecīgā koka sugas spējām piemēroties Latvijas apstākļiem (klimata, augsnes u.c.).

Vecās alejās, neraugoties uz vecuma dēļ daļēji zudušo ainavisko vērtību, atsevišķi koki ir sasnieguši izmērus, kas atbilst dižkoka - valsts nozīmes dabas pieminekļa - statusam. Aleju aizsardzības zonā var atrasties īpaši aizsargājama sugu atradnes, kā arī savdabīgi dabas veidojumi, kas palielina alejas vērtību.

Alejām ir arī saimnieciska nozīme, jo introducēto jeb ievesto koku sugas, kas stādījumos ir izturējušas ekstremāli bargās ziemas un uzrādījušas teicamas aklimatizācijas spējas, var izmantot kā izturīgu un Latvijas apstākļiem piemērotu augu pavairošanas materiālu, tādēļ būtu jāapzina šīs vērtības. Izmantojot šos resursus, valstij būtu jāiztērē mazāk līdzekļu īpaši organizēta un ilgstoša selekcijas darba veikšanai.

Aleju stādīšana ir organizēts pasākums un nereti saistīts ar īpašiem notikumiem konkrētas apdzīvotas vietas dzīvē. Tādēļ daudzas alejas ir uzskatāmas par dažāda mēroga nozīmes kultūrvēsturiskiem objektiem.

Pie daudzām apdzīvotām vietām, īpaši veco muižu parkiem, vēsturiski ir stādītas alejas. Alejas nereti ir stādītas arī pa parka perimetru (regulārajos franču stila dārzos arī iekšpusē). Arī ievērojama daļa Latvijas aleju ir jāredz un jāaizsargā nesaraujamā saistībā ar tiem objektiem, kuru izveides kontekstā tās ir radītas.

Kāds nostāsts vēsta, ka reiz, gaidot karalienes viesošanās Vidzemē, muižnieks līcis ceļa gabalu līdz muižai nolaišīt, lai neput, un ceļa malā vajadzējis stāvēt meitenēm un sveikt karalienes ekipāžu, mājot ar ziediem. Vēlāk tajās vietās, kur stājušās meitenes, iestādīti koki, un vēl šodien redzama aleja ceļā uz muižu. Sava laika dzīves nepieciešamība padarīt ceļus mazāk puteklainus un ainavu acij tīkamāku līdz mūsu dienām atstājusi daudzas alejas senāko saimniecisko un kultūras centru tuvumā. Bērzu un ābeļu alejas gar lielceļiem turpināja stādīt arī pagājušā gadsimta 30. gados.

Nodibinoties Latvijas Republikai, lielākā daļa aleju tika saudzētas kā īpaša dabas un kultūrainavas vērtība, līdz 1940. gadam valsts aizsardzībā atradās jau 335 alejas 474,245 kilometru kopgarumā. No tām 57 atrodas ZBR teritorijā.

Izstrādājot Ministru kabineta noteikumus "Par aizsargājamām alejām", izvērtēja vairāk nekā 300 lauku aleju. No tām aizsardzības statusu apstiprināja 51 alejai.

Aleju priekšrocības

- Samazina asfaltētās braucamās joslas pārkaršanu saulainajās vasaras dienās.
- Aizsedz neglītus skatus nesakoptā ainavā.
- Iezīmē ceļu kontūras ziemā sniegotos līdzenumos.
- Uzlabo gaisa sastāvu ceļu joslās.
- Grantētie ceļi lēni žūst, ilgāk paliek kvalitatīvi.

Aleju trūkumi

- Pie kokiem aprūtināta mehanizēta zālienu pļaušana, grāvju atjaunošana un tīrīšana.
- Rudeņos koku lapas uz asfalta veicina automašīnu slīdēšanu.
- Rodas papildu izmaksas, izzāģējot sausus zarus, kopjot bojātus koku stumbrus.
- Saulainā laikā veidojas *ēnu redele*, kas, ilgstoši braucot pa aleju, nogurdina redzi.
- Blīvajās stādījumu rindās rodas *koridora efekts*, samazinās gaisa apmaiņa.
- Alejas iespīlē transporta plūsmu, pastiprina avāriju iespēju, iebraucot kokos.
- Ierobežo ceļu paplašināšanas iespējas.

Aizsargājamās alejas Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta teritorijā

Nr. p.k.	Nosaukums	Rajons	Administratīvi teritoriālais iedalījums
1.	Augstrozes lapegļu aleja	Limbažu rajons	Umurgas pagasts
2.	Limbažu-Dūču ceļa bērzu aleja	Limbažu rajons	Limbažu pagasts
3.	Mērnīeku bērzu aleja	Limbažu rajons	Ainažu lauku teritorija
4.	Bauņu muižas aleja	Valmieras rajons	Matīšu pagasts
5.	Dikļu muižas aleja	Valmieras rajons	Dikļu pagasts
6.	Lizdēnu lapegļu aleja	Valmieras rajons	Rencēnu pagasts
7.	Mazsalacas Parka ielas aleja	Valmieras rajons	Mazsalaca
8.	Rencēnmuižas ozolu aleja	Valmieras rajons	Rencēnu pagasts

Aizargājamās alejas ZBR teritorijā līdz 1940. gadam

1. Ungurpils muižas alejas 7,7 km kopgarumā, spēkā no 1926.02.03., papildināts 1926.12.16.
2. Āsteres muižas alejas 2,63 km kopgarumā, spēkā no 1926.02.03.
3. Šķirstiņu muižas alejas 2,61 km kopgarumā, spēkā no 1926.02.03.
4. Valtenberga muižas alejas 2,0 km kopgarumā, spēkā no 1926.02.03.
5. Alojās muižas alejas 5,66 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16., papildināts 1930.02.13.
6. Vilzēnu muižas alejas 0,3 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
7. Mīlītes un Bauņu muižu lielceļa alejas 6,3 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
8. Rencēnu muižas alejas 3,0 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
9. Jaunās muižas alejas 2,1 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
10. Dukuru muižas alejas 0,8 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
11. Jaunates muižas alejas 1,0 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
12. Vecates muižas alejas 3,3 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
13. Ķoņu muižas alejas 3,4 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16., papildināts 1928.12.14.
14. Arakstes muižas alejas 1,0 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
15. Duntē muižas aleja 2,1 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
16. Stienes muižas aleja 0,9 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
17. Liepupes (Perniģeles) muižas alejas 0,75 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
18. Vec-Kārķu muižas alejas 0,8 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
19. Jaun-Kārķu muižas alejas 0,1 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
20. Ērgemes mācītāja muižas alejas 0,75 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
21. Lapeglu aleja no Ērgemes stacijas uz Labatām 0,5 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
22. Vīgantū muižas alejas 0,9 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
23. Lugažu muižas alejas 0,8 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
24. Ērgemes muižas alejas 0,3 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
25. Jaun-Jērcēnu muižas alejas 2,7 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
26. Ēveles muižas alejas 0,4 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
27. Ēveles mācītāja muižas alejas 0,6 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
28. Ķemerē muižas alejas 1,0 km kopgarumā, spēkā no 1926.12.16.
29. Vīķu muižas aleja 0,3 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
30. Stakenbergu muižas aleja 0,3 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
31. Puršēnu muižas aleja 0,4 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
32. Pantenes muižas alejas 3,5 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
33. Idus muižas alejas 0,7 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
34. Briedes muižas alejas 0,9 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
35. Eikīnu muižas alejas 0,8 km kopgarumā, spēkā no 1927.07.12.
36. Vec-Jērcēnu muižas aleja 0,3,1 km kopgarumā, spēkā no 1928.03.14., papildināts 1936.03.26.
37. Pāles muižas aleja 1,122 km kopgarumā, spēkā no 1928.12.14.
38. Ārciema muižas alejas 0,998 km kopgarumā, spēkā no 1928.12.14.
39. Virķēnu muižas alejas 2,2 km kopgarumā, spēkā no 1928.12.14.
40. Līzdēnu muižas aleja 3,93 km kopgarumā, spēkā no 1928.12.14.
41. Augstrozes muižas aleja 3,35 km kopgarumā, spēkā no 1930.02.13.
42. Mazbrenguļu muižas aleja 0,95 km kopgarumā, spēkā no 1930.02.13.
43. Braslavas muižas aleja 1,98 km kopgarumā, spēkā no 1931.10.02.
44. Urgas muižas aleja 1,5 km kopgarumā, spēkā no 1931.10.02.
45. Katvaru muižas aleja 3,391 km kopgarumā, spēkā no 1931.10.02.
46. Bukas pusmuižas aleja 0,255 km kopgarumā, spēkā no 1931.10.02.
47. Dīķu muižas alejas 9,32 km kopgarumā, spēkā no 1932.10.15., papildināts 1934.12.17.
48. Bauņu muižas aleja 1,494 km kopgarumā, spēkā no 1932.10.15.
49. Burtņieku muižas aleja 2,91 km kopgarumā, spēkā no 1932.10.15.
50. Alojās mācītāja muižas aleja 0,16 km kopgarumā, spēkā no 1934.12.17.
51. Tiegāžu muižas aleja 0,54 km kopgarumā, spēkā no 1934.12.17.
52. Ķīpenu muižas aleja 1,08 km kopgarumā, spēkā no 1934.12.17.
53. Naukšēnu muižas aleja 1,45 km kopgarumā, spēkā no 1934.12.17.
54. Nurmu muižas aleja 0,41 km kopgarumā, spēkā no 1934.12.17.
55. Rencēnu alejas 0,1 km kopgarumā, spēkā no 1934.12.17.
56. Lādes aleja 0,25 km kopgarumā, spēkā no 1936.12.19.
57. Limbažu Pilsmuižas aleja 0,05 km kopgarumā, spēkā no 1936.12.19.

Alejas un koku rindas

Novērojumu veic (vārds, uzvārds) .....

Adrese: ..... LV- .....

Tālrunis: ..... E-pasts: .....

Uzskaites datums (dd.mm.gggg) ...../...../.....

Alejas (koku rindas) nosaukums .....

Alejas (koku rindas) atrašanās vietas adrese .....

Koku rindas (nepieciešamo atzīmējiet ar X vai ierakstiet savu skaidrojumu)

2 paralēlas rindas	☐	1 koku rinda	☐	Cits variants	☐
--------------------	--------------------------	--------------	--------------------------	---------------	--------------------------

Alejas garums: .....m.

Koki	Skaitis	Īpatnības	Skaitis
Augoši	☐	Dobumaini koki	☐
Kalstoši	☐	Jaunu koku stādījums veco koku vietā	☐
Nokaltuši	☐	Lielas putnu ligzdas kokos (diametrs virs 50 cm)	☐
Kopā:	☐	Cits:	☐

Alejas (koku rindas) "novietojums" (nepieciešamo atzīmējiet ar X)

Gar asfaltētu ceļu	☐	Atklātā ainavā	☐	Apdzīvotā vietā	☐
Gar grantētu ceļu	☐	Parkā	☐	Pie lauku viensētas	☐
Gar ceļu bez seguma	☐	Mežā	☐	Cits variants	☐
Gar ūdenstilpēm, ūdenstecēm	☐				

Piegulošā teritorija

Aptuvenais attālums līdz braucamajai/ejamajai daļai (metros)	☐
Aptuvenais attālums līdz apstrādātajai (apartajai) platībai (metros)	☐

Ainaviskums (vēlamo atzīmējiet ar X)

Zems	☐	Vidējs	☐	Augsts	☐
------	--------------------------	--------	--------------------------	--------	--------------------------

Vecums (ja ir iespējams uzzināt, atbilstošajā rūtiņā ierakstiet alejas (koku rindas) stādīšanas precīzu gada skaitli vai ievēliet X)

Veca (līdz 1918. g.)	☐	Vidēji veca (1918. – 1945. g.)	☐	Jauna (pēc 1945. g.)	☐
----------------------	--------------------------	--------------------------------	--------------------------	----------------------	--------------------------

Cita informācija (stādītājs/i, ar kādu nolūku veidota, ar aleju saistītie vēsturiskie notikumi utt.)

Alejas un koku rindas

Koku sugas (tukšajās rūtiņās ierakstiet koku skaitu)

Liepa (L)		Vīksna/goba (Vt)		Kļava (K)	
Ozols (Oz)		Lapegle (Le)		Vītols (V)	
Bērzs (B)		Egle (E)		Osis (Os)	
Cita koku suga					

Alejas lielāko koku apkārtmērs, mērot 1,3 m augstumā no zemes: ..... m.

Alejas (koku rindas) shēma

- Lūdzu norādiet izvēlēto mērogu - 1 rūtiņa : ..... m

- Koka apzīmēšanai izmantojiet simbolu: ○. Katram kokam pierakstiet sugas saīsinājumu.

